

Povelje zagrebačkih
građanskih društava u Zbirci
Zagrabiensia

Charters of Zagreb Civic
Societies in the Zagrabiensia
Collection Fund

Maja Bodiš

Knjižnice grada Zagreba – Gradska knjižnica
maja.bodis@kgz.hr

Dubravka Petek

Knjižnice grada Zagreba
Gradska knjižnica – zbirka Zagrabiensia
dubravka.petek@kgz.hr

UDK: 003.074:[002.1:025.3](497.521.2)

Vrsta rada: Stručni rad

Poslano: 12.3.2015.

Primljeno: 6.7.2015.

Sažetak

Posebnu cjelinu unutar fonda zbirke *Zagrabiensia* predstavlja zbirka povelja i raznih priznanja, dokumenata koji su nastali kao rezultat djelovanja zagrebačkih građanskih i strukovnih društava. Ta građa obiluje specifičnostima: od onih fizičke naravi, preko informacijsko-dokumentacijskih vrijednosti, pa sve do likovno-grafičkih kvaliteta. Budući da su listovi uglavnom bogato ilustrirani, predstavljaju dragocjen izvor za istraživanje povijesnog razvitka litografije i zagrebačkih litografskih radionica i tiskara. Također želimo prikazati izazove s kojima se susreće katalogizator pred zadaćom da tu neknjižnu građu obradi prema standardima za obradu knjižnične građe, kao i konkretna rješenja do kojih smo došli nastojeći urediti zbirku povelja zagrebačkih društava u *Zagrabiensii*. Istaknut ćemo i ciljeve obrade zbirke povelja i priznanja zagrebačkih društava.

Ključne riječi: *Zagrabiensia*, povelje, neknjižna građa, zagrebačka građanska društva

Summary

A collection of charters, diplomas and various conferring documents, that occurred as a result of Zagreb civic associations and guilds activities, represents a special unit within the *Zagrabiensia* collection fund. This material has plenty of specifics: those of a physical nature, through information and documentation values to the visual quality of graphics. Since most of these sheets are richly illustrated, they represent a valuable source for exploring of historical development of lithography and printing manufacture in Zagreb as well. We would also like to show both the challenges for the cataloguer facing the task to describe this non-book material according to the standard for bibliographic description and concrete solutions we have reached making an effort to arrange our collection of charters. We will also highlight the goals of cataloguing charters stored in *Zagrabiensia*.

Key words: *Zagrabiensia*, charters, non-book material, Zagreb civic societies.

Uvod

Povijest zbirke Zagrabiensia nerazdruživo je vezana uz povijest Gradske knjižnice, u čijem je okrilju nastala i unutar koje se tijekom dugih desetljeća razvijala. Dana 7. prosinca 1907. godine otvorena je Knjižnica slobodnoga i kraljevskoga glavnoga grada Zagreba (danas Gradska knjižnica) zajedno s Muzejom (danas Muzej grada Zagreba).¹ Već 1911. godine Izvješće Gradskega poglavarstva o sveopćoj upravi slobodnoga i kralj. Glavnoga grada Zagreba bilježi: „Posebne jur 1911. zasnovane zbirke: „Zagrabiensia“ („zagrebački tisci“) pak i „Croatica“ (hrvatske knjige štampane izvan Zagreba do 1835.) znatno su ove godine popunjene.

Ima nade, da će se osobito zbirka „Zagrabiensia“ s vremenom tako popuniti da će pružati lijepu sliku zagrebačkog tiskarstva. Kod sabiranja ove zbirke ulaže se najveća pomnja.“²

Godine 1954. počinju se iz općeg fonda Gradske knjižnice u posebnu zbirku izdvajati sve knjige, ali i raznovrsna neknjižna građa koja se sadržajem odnosi na zemljopisnu, povijesnu, etničku, kulturnu, gospodarsku i političku cjelinu Zagreba. Time je modificirano izvorno značenje i sadržaj zbirke te je formirana Zagrabiensia kao zavičajna zbirka u modernom smislu.

„Zavičajnu zbirku čini prikupljena, sređena i obrađena tiskana građa i drugi nosioci informacija koji se svojim sadržajem odnose na određenu geografsku, političku, etničku, povijesnu, kulturnu i ekonomsku sredinu.“³

„Zavičajna zbirka, dio nacionalnog fonda za određenu sredinu, mora težiti cjelovitosti i mora sačuvati svu građu da bi se osigurali izvori za mnogostruka proučavanja materijalne i duhovne kulture zavičajja.“⁴

U tom je smislu Zagrabiensia, kao zavičajna zbirka grada Zagreba, knjižnična zbirka, ali je zbog svoje duge tradicije i fonda koji datira od samoga utemeljenja njezine krovne i matične ustanove ujedno i baštinska zbirka.

1 Zapisnici skupština zastupstva slobodnoga i kralj. Glavnoga grada Zagreba držanih u godini 1907. Zagreb : Tiskarski i litografski zavod C. Albrechta (Maravić i Dečak), 1907. Str. 47 i Izvješće gradskoga poglavarstva o sveopćoj upravi slobodnoga i kralj. glavnoga grada Zagreba : Zagreb godine 1907. U Zagrebu : Knjigotiskara i litografija C. Albrechta (Maravić i Dečak), 1908., str. 17-18.

2 Izvješće Gradskega poglavarstva o sveopćoj upravi slobodnoga i kralj. Glavnoga grada Zagreba : Zagreb godine 1912. Zagreb Dionička tiskara u Zagrebu, 1913. Str. 108.

3 Vuković-Mottl, Srna. Zavičajna zbirka. // Upute za poslovanje narodnih knjižnica / uredila Aleksandra Malnar ; <autorice priloga Nada Gomerčić ... et al.> . Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 1996. Str. 113.

4 Isto.

Baštinska je i zbog sustavne retrospektivne nabave građe, koja dopunjava zbirku vrijednom tiskanom građom koja predstavlja knjižnu baštinu, ali i baštinu tiskane građe u širem smislu na području grada Zagreba.

Zbog mogućih dvojbi treba li knjižnica u svom fondu prikupljati i pove- lje o kojima će biti riječi u ovom radu, odnosno neknjižnu tiskanu građu, istaknimo težnju zavičajne zbirke za cjelovitošću: temeljni fond Zagrabiensie čini knjižna građa (13 269 jedinica građe), ali i tiskana građa koja se ne može svesti pod definiciju knjige. To su osobito stare razglednice, fotogra- fije, grafičke mape, nacrti grada Zagreba, sitni tisak te razne povelje i pri- znanja zagrebačkih društava. Ta vrlo specifična građa može se naći u razli- čitim baštinskim ustanovama, u muzejima i arhivima. U tim ustanovama predstavlja ili sastavni dio pojedinih zbirki (npr. u fondu Muzeja grada Zagreba postoji preko 200 povelja zagrebačkih građanskih udruga koje su uvrštene u Zbirku arhivalija⁵) ili se nalazi unutar ostavština i različitih arhivskih fondova i zbirki. Skuplja ju i knjižnična zavičajna zbirka. Budući da su te povelje tiskana građa, smatramo da su legitimna knjižnična građa. U pisanju ovoga rada ograničit ćemo se na povelje u fondu zbirke Zagrabiensia nastale djelovanjem zagrebačkih građanskih društava⁶ ute- meljenih u drugoj polovici 19. stoljeća i prvoj polovici 20. stoljeća, tj. do 1945. godine, jer čine zaokruženu cjelinu. Nastojat ćemo ukazati na njihove glavne kulturološke značajke te na način obrade koji primjenjujemo u zbiri- ci Zagrabiensia od 2009. godine.

Djelatnost većine tih društava protezala se od prve polovice 19. stoljeća pa skoro do polovice 20. stoljeća, kad se dotadašnja društva zbog bitno pro- mijenjenih povijesnih, političkih i društvenih okolnosti gase, a na njihovo mjesto stupaju organizacije drugih vrsta, koje ne možemo zvati „građan- skim društvima“⁷ (budući da je novo društveno ustrojstvo ukinulo građan- ski poredak i njegovu tradicionalnu kulturu). U Zagrabiensii prikupljamo, doduše vrlo selektivno i prema drukčijim kriterijima, povelje i priznanja

5 Za usmenu informaciju zahvaljujemo muzejskoj savjetnici u MGZ-u, gđi Željki Kolveshi (rođ. Kašnar).

6 Građanska društva. // Muzej grada Zagreba. [citirano: 2015-06-19]. Dostupno na: <http://www.mgz.hr/hr/postav/drustva/>

7 U cjelokupnoj literaturi koja se bavi kulturnom poviješću grada Zagreba termin „građanska druš- tva“ opširno je elaboriran, točno definiran te kronološki određen, tako da je naše objašnjavanje unutar ovog teksta sukus svega što se o toj temi može pročitati u bogatoj literaturi o kulturnoj povijesti grada Zagreba

nastala i u tom novijem razdoblju, ali to neće biti predmet ovoga rada jer se nakon određene kronološke razdjelnice (1945. godina) gubi dotadašnji kontinuitet, tradicija i mogućnost oblikovanja smislene cjeline. Dakle, razlikujemo „povelju“, odnosno „diplomu“ kao vrstu građe, bez obzira na stvaratelja i razdoblje u kojem je nastala, od tzv. „društvenih povelja“ koje čine zasebnu sadržajnu cjelinu.

Hrvatska enciklopedija definira diplomu (grč. δίπλωμα: presavijeno udvoje; listina, isprava, povelja) kao svjedodžbu nekih završnih ispita, odnosno postignutih naslova (maturalna, majstorska, doktorska diploma) ili ispravu kojom se svečano priznaje neki uspjeh, zasluga, staž članstva (počasna diploma).⁸ Slijedom navedene definicije, hrvatska riječ „povelja“ može se koristiti umjesto „diplome“ kao sinonim. Pod poveljama zagrebačkih društava podrazumijevamo grafički bogato opremljene dokumente velikog formata kojima neko društvo (udruga) potvrđuje nekoj osobi članstvo, uspješno završenu strukovnu izobrazbu ili priznaje posebnu zaslugu. U vrlo rijetkim slučajevima jedno društvo dodjeljuje povelju ~~diplomu~~ drugom društvu kao članu.⁹ „... isprava ili povelja označava pisano svjedočanstvo o jednome pravnom činu, sastavljeno u propisanom obliku koji mu treba zajamčiti vjerodostojnost. Svaka isprava ima tri osnovna dijela: uvod ili protokol, sredinu ili tekst ili korpus te zaključak ili eshatokol. Protokol se sastoji od nekoliko formula: invokacijom se riječima ili simbolom, najčešće znakom križa, zazivlje Božja pomoć u sastavljanju isprave, intitulacija sadrži ime i naslov autora ili izdavača isprave. Slijedi inskripcija ili ime i naslov destinatar, tj. osobe kojoj je isprava namijenjena.“¹⁰

Premda se ta definicija i opis odnose na latinske srednjovjekovne isprave, forma je u osnovi ostala nepromijenjena do danas te se može primijeniti i na opis povelja građanskih udruga iz 19. i prve polovice 20. stoljeća.

Te društvene isprave svjedoče o postojanju i djelovanju obrtnih, kulturnih, strukovnih, socijalnih i raznovrsnih dobrovoljnih udruga u Zagrebu u

8 Diploma. // Hrvatska enciklopedija. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. [citirano: 2015-03-10] Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=15325>

9 Hrvatsko obrtno-radničko pjevačko društvo “Sloboda” u Zagrebu : [povelja]. Tekst povelje s kaligrafski napisanim nazivom člana-utemeljitelja – u ovom slučaju to nije osoba, nego Zanatlijsko i pomoćničko društvo u Zagrebu.

10 Isprava. // Hrvatska enciklopedija. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. [citirano: 2015-03-09]. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=27963>

devetnaestom te djelomično dvadesetom stoljeću, kao i amaterskih kulturnih društava koja su djelovala u okviru pojedinih udruga iz tog razdoblja. Povelje se mogu promatrati kao dokument i kao predmet¹¹, a naglasak se stavlja na onaj aspekt koji je važniji za ustanovu u čijem se fondu nalazi. Tako je ista povelja za muzej „predmet“, dok je za knjižničnu zavičajnu zbirku „dokument“.

U fondu Zagrabiensie dosad je prikupljeno 49 povelja. Fizička svojstva kojima se ta građa također izdvaja i razlikuje od knjižnog fonda jesu sljedeća: radi se o grafički bogato opremljenim listovima velikih formata (50x60 cm), u pravilu uokvirenima i ostakljenima.

U Zagrabiensiu ih uvrštavamo primarno zbog njihovih ključnih kulturoloških značajki i vrijednosti: one svjedoče o radu građanskih društava na području grada Zagreba te o njihovu ustrojstvu, govore o kulturi dodjeljivanja i uručivanja priznanja te o sudjelovanju pojedinih građana u radu tih udruga – riječju, o društvenom životu grada.¹²

Kulturno-povijesni okvir

Pedesetih godina devetnaestog stoljeća u Austro-Ugarskoj Monarhiji započinje projekt modernizacije koji zahvaća sve segmente društva. U kulturnoj povijesti to se razdoblje ponekad naziva i utemeljiteljsko doba, *Gründerzeit*¹³ (termin njemačkog teoretičara kulture Richarda Hamanna), premda njegove kronološke granice nisu potpuno definirane.¹⁴ Karakterizira ga, među ostalim, pojava brojnih građanskih društava.¹⁵ U tom ozračju u cijeloj se srednjoj Europi osnivaju ustanove odgojnoga značenja, koje svo-

11 Kašnar, Željka. Diplome zagrebačkih društava u 19. stoljeću / Muzej grada Zagreba, prosinac 1986 – siječanj 1987. [katalog izložbe] [katalog Željka Kašnar fotografije Jožo Vranić]. Zagreb : Muzej grada Zagreba, [1987?] Str. [3].

12 Isto, str. [3-11].

13 Gründerzeit. // Wikipedia. [citirano: 2015-02-19]. Dostupno na: <http://de.wikipedia.org/wiki/Gr%C3%BCnderzeit>

14 Maruševski, Olga. Društvo umjetnosti : 1868. – 1879. – 1941. : iz zapisaka Hrvatskog društva likovnih umjetnika. Zagreb : Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske, 2004. Str. 11–13.

15 Život u društvima. // Muzej grada Zagreba. [citirano: 2015-02-19]. dostupno na: <http://www.mgz.hr/hr/postav/zivot-u-drustvima/> popratni tekst Željke Kolveshi

jom prosvjetnom, općekulturnom djelatnošću, kao i umjetničkom produkcijom, nastoje utjeloviti i širiti estetički ideal toga razdoblja. Uglavnom se podudara s razdobljem koje se u povijesti umjetnosti naziva historicizmom. I u Hrvatskoj se tada javljaju elementi građanskog života i društva, a procesi modernizacije zahvaćaju i Hrvatsku. Od 1860. do 1880 god. utemeljeno je u Zagrebu dvadeset sedam novih društava.¹⁶ Željka Kolveshi navodi da je 1894. god. u Zagrebu bilo 78 registriranih društava s 57 115 članova.¹⁷

U zbirci Zagrabiensia prikupili smo i identificirali povelje koje su nastale kao rezultat rada 25 zagrebačkih građanskih društava u razdoblju od 87 godina. Najstarija od njih jest povelja Društva čovječnosti, uručena 1858. godine Sidoniji Mallin, dok je „najmlađa“ povelja Dobrovoljnog vatrogasnog društva „Borongaj“ iz 1945. godine. Tijekom svojega postojanja i djelovanja ta su društva mijenjala nazive, što ćemo pokazati na konkretnim primjerima. Obrada usvojenim nadziranim pristupnicama i uputnicama prati te promjene i evidentira različite oblike naziva, čak i onda kad se radi o promjeni uvjetovanoj novim pravopisnim pravilima. Tako se korisniku olakšava pretraživost, bez obzira pod kojim oblikom naziva nastoji pristupiti podatku o građi.

Navedimo sljedeći primjer: u Zagrabiensii posjedujemo različitu knjižnu građu koja dokumentira rad zagrebačkoga Društva čovječnosti¹⁸, no knjižnu građu nadopunjuje i obogaćuje i sljedeća povelja:

16 Szabo, Gjuro. Knjiga o starom Zagrebu. U Zagrebu, 1930. Str. 285.

17 Nav. dj. Život u društvima

18 Vidi: Kolar-Dimitrijević, Mira. Prvo zagrebačko dobrotvorno društvo Društvo čovječnosti : 1846-1946. Zagreb : Židovska općina : Kulturno društvo "Miroslav Šalom Freiberg", 1998.

Slika 1. Povelja Društva čovječnosti (Der Humanitäts-Verrein) od 1. siječnja 1858. godine, kojom se Sidonija Mallin imenuje počasnom članicom (članom utemeljiteljem) toga društva.

Povelja je pisana na njemačkom jeziku, vrlo je bogato grafički opremljena: u podlozi je otisnuta litografija s vedutama dijelova grada Zagreba i figura-ma osoba u nevolji te likom anđela koji bdije nad njima. U gornjem lijevom uglu otisnut je hrvatski grb, u gornjem desnom uglu grb grada Zagreba, a u sredini donjeg dijela okvira grb Društva čovječnosti. Na standardni otisnuti tekst povelje nadovezuje se rukopis s detaljnijim podacima, a na kraju povelje su i vlastoručni potpisi predsjednika, tajnika i blagajnika Društva te njegova glavnog ravnatelja Jacquesa Epsteina.

Može se pročitati i potpis bečkog litografa Ferenza Kollarza koji je maticu izradio prema svom crtežu. Te je posebne povelje Društvo čovječnosti izdavalo 1858. i 1859. godine, a karakterizira ih hrvatski grb otisnut u gornjem lijevom uglu i grb grada Zagreba u gornjem desnom uglu litografije. Tiskale su se u Beču u radionici H. Engela na njemačkom jeziku, a tek od 1865. god. i na hrvatskom.¹⁹

¹⁹ Isto, str. 18.

Izvorni tekst povelje:

Der Humanitäts-Verein in Agram macht es sich zu einem besonderen Vergnügen, die Wohlgeborene Frau Sidonie v. Mallin als seine Gründerin anzunehmen und verspricht sich von der kundgegeben Theilnahme die geneigte Mitwirkung zur Erreichung der statutenmäßigen wohlthätigen Zwecken des Vereines.

Ovu povelju izabrali smo jer je reprezentativan primjer svih vrijednih značajki građe o kojoj je riječ, a na nju ćemo se još vratiti u poglavlju rada koje se bavi formalnom obradom povelja.

Značajke povelja kao neknjižne građe

Značajke građe na koje želimo skrenuti pozornost mogu se svrstati u dvije osnovne skupine.

Informacijsko-dokumentacijske značajke i vrijednosti

Svaka od povelja u zbirci vrijedan je izvor sljedećih podataka koje uzimamo u obzir pri formalnoj obradi konkretnih jedinica građe:

- a) Podatak o nazivu, vrsti i godini utemeljenja društva
- b) Podatak o ustrojstvu društva (npr. navedeni i potpisani predsjednici i tajnici društava, navedena je vrsta članstva – član utemeljitelj, član izvršujući, redoviti član, začasni član, član podupiratelj). Željka Kolveshi (Kašnar) navodi četiri kategorije članova: redovni, utemeljitelji, podupiratelji i počasni, uz napomenu da su u nekim društvima (npr. Hrvatskom pjevačkom društvu „Kolo“ ili „Hrvatskom sokolu“) redovni članovi ujedno bili i izvršujući. Također navodi da su svim članovima dodjeljivane diplome ili društvene povelje, što je uglavnom bilo propisano i pravilima pojedinog društva.²⁰
- c) Podatak o grafičkom oblikovanju predloška (autor predloška – ilustrator ili radionica)

20 Kašnar, Željka. Diplome zagrebačkih društava u 19. stoljeću : Muzej grada Zagreba, prosinac 1986 – siječanj 1987. : [katalog izložbe] / [katalog Željka Kašnar] ; [fotografije Jozo Vranić]. Zagreb : Muzej grada Zagreba, [1987?]. Str. [3-11]. (Željka Kašnar je djevojačko prezime Željke Kolveshi.)

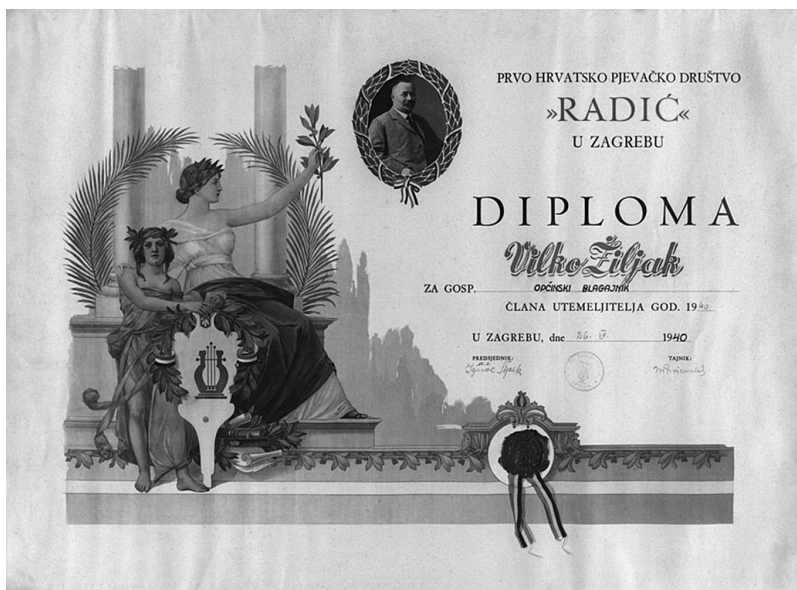
Također nam pruža uvid u pečate, simbole i logotipe pojedinih društava, tj. daje pregled karakteristične tipizirane simboličke ikonografije pojedinih društava (npr. trokut, šestar i pribor za crtanje za Prvo zagrebačko društvo gradjevnog obrta).

Sve što smo naveli može se prikazati i sljedećim primjerom:

Prvo hrvatsko pjevačko društvo „Radić“ u Zagrebu

Tekst diplome: „Diploma za gosp. Vilko Žiljak, općinski blagajnik, člana utemeljitelja god. 1940. U Zagrebu, dne 26.IX.1940. “

Diploma sadrži vlastoručne potpise predsjednika i tajnika Društva.

Slika 2. Diploma Prvog hrvatskog pjevačkog društva „Radić“ u Zagrebu

U sredini povelje je fotografija Stjepana Radića uokvirena vijencem i trobojnicom. U donjem desnom segmentu otisnut je tintni pečat i pečat Pjevačkog društva Radić izrađen od crvenog voska sa svilenom hrvatskom trobojnicom.

Primjer godine utemeljenja društva:

Hrvatsko glazbeno i pjevačko društvo „Harambašić“ (Zagreb)

Diploma za člana utemeljitelja Mirku i Agnezi Vizek

Slika 3. Diploma Hrvatskog glazbenog i pjevačkog društva „Harambašić“

Likovne značajke i vrijednosti

U drugoj polovici devetnaestog stoljeća u građanskom je društvu prisutna praktična estetika umjetničkog obrta. S gledišta povijesti umjetnosti to bi se poklapalo s razdobljem historicizma.

Povelje o kojima je riječ grafički su bogato opremljena građa: grafički predlošci koji se koriste za povelje zagrebačkih građanskih društava predstavljaju oblik primijenjene umjetnosti koji Milan Pelc svrstava u takozvanu akcencijsku uporabnu grafiku²¹. Tu grafiku, pretežno dekorativnog karaktera, treba razlučiti od tzv. „informativne“ grafike, tj. od grafike koja teži pružanju egzaktnih slikovnih informacija.²²

Ta neknjižna građa zanimljiva je stoga i u kontekstu rekonstrukcije rada zagrebačkih litografskih radionica i tiskara. „Premda litografske radionice povezane s tiskarama koncem 19. st. djeluju i u drugim većim gradovima, ponajprije u Rijeci, Zadru i Osijeku, Zagreb je kao kulturno središte Troje-

21 Pelc, Milan. Slike za široku potrošnju: hrvatska grafika druge polovine 19. stoljeća // *Historicizam u Hrvatskoj* : <katalog izložbe>: Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb, 17. 2. – 28. 5. 2000. / urednik Vladimir Maleković. Zagreb : Muzej za umjetnost i obrt, 2000., str. 328-336.

22 Isto.

dnice zadržao primat u proizvodnji litografija...²³ Povelje su ujedno i dragocjen izvor za istraživanje grafičkog oblikovanja u Zagrebu krajem 19. i početkom 20. stoljeća. Grafičke tehnike koje su se koristile za njihovu izradu jesu litografija, bakropis i drvopis (ksilografija). Upravo su te tehnike omogućile lakše umnažanje ukrašenih predložaka. To je još jedan od čimbenika koji pokazuju uklapanje Hrvatske i Zagreba kao njezine metropole u tendenciju zapadnog kulturnog kruga: zagrebački majstori primjenjuju raznovrsne grafičke tehnike koje još uvijek zahtijevaju rukotvorno umijeće, ali ga spajaju s izumima za jednostavniju i bržu primjenu. Kao i kod brojnih drugih fenomena u ovom razdoblju, i za pojavu građanskih društava koja svojim članovima uručuju opisane povelje preduvjet je srednji građanski sloj i protočnost informacija, što zapravo znači da zatičemo globalno društvo na pomolu.

Već za potrebe svoje tiskare Gaj dovodi u Zagreb strane majstore-tipografe²⁴, a sada se njihov dolazak i povećava te uz tipografe dolaze i vrsni litografi, kao što je npr. Julius Hühn.²⁵ Od 1853. godine postoji i tiskara Karla Albrechta²⁶ u Dugoj ulici (Radićevoj). Uz tiskaru, Albrecht je razvio i litografski zavod, budući da je u Hrvatsku i došao kao litografski pomoćnik u tiskari Josipa pl. Platzera u Varaždinu.²⁷ Upravo u Albrechtovoj tiskari i litografskom zavodu rad započinje i njegov litografski pomoćnik Julius Hühn, podrijetlom iz Gere kao i Albrecht, koji doskora postaje jednim od najznačajnijih zagrebačkih litografa.²⁸ Litograf Vladimir Rožankowski osnovao je 1898. godine u Zagrebu knjigotiskaru i litografski zavod, koji će odgojiti brojne majstore litografe i tiskare te opremiti knjige, diplome, povelje i sitni tisak kvalitetom koja se može okarakterizirati kao primijenjena umjetnost. U povijesti tiskarstva grada Zagreba ovaj je zavod značajan zbog izrade vrsnih litografskih proizvoda: plakata, ilustriranih cjenika, naslovnih listova i natpisa, planova grada, kao i raznih zemljovida, vrijednosnih papi-

23 Pelc, Milan. Povijest umjetnosti u Hrvatskoj. Zagreb : Naklada Ljevak, 2012. Str. 482.

24 Oštrić, Vladimir. Tipografi u Gajevoj tiskari i njihova aktivnost od 1838. do 1872. // Kaj : časopis za kulturu i prosvjetu, Zagreb, 5, 10(1972), 33-55.

25 Petek, Dubravka; Ljiljana Sabljak. Zagrabiensia – kulturno-povijesni portret metropole // Savjetovanje za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj (7 ; 2009 ; Šibenik).

26 Gera (Saska), 1826. – Zagreb, 1887.

27 Klaić, Vjekoslav. Knjižarstvo u Hrvata. Zagreb : Tisak i naklada knjižare St. Kugli, 1922. Str. 41.

28 Szabo, Gjuro. Stari Zagreb. Zagreb : Spektar <etc.>, 1971. Str. 110.

ra, listovnih papira s memorandumima i prigodnih dopisnica.²⁹ Upravo predlošci izrađeni u litografskim radionicama Karla Albrechta i Vladimira Rožankowskog brojčano prevladavaju među poveljama u zbirci Zagrabiensia, a nalazimo i one izrađene u Zakladnoj tiskari Narodnih novina.³⁰

Zadaća je knjižničara obavijestiti stručnu javnost o postojanju građe s navedenim značajkama, a znanstvenici koji se bave specijalističkim istraživanjima potom će se, nadamo se, osjetiti motiviranim da, djelić po djelić, istraže pojedinice (arte)fakte u fondovima različitih baštinskih ustanova i poslože sliku o razvoju litografske djelatnosti i ilustracije u Hrvatskoj. Mi ćemo se ovdje ograničiti na navod malobrojnih primjera koje smo zatekli u Zagrabiensii, a na kojima možemo pouzdano identificirati litografsku radionicu ili ilustratora.

Primjer povelje s navedenom litografskom radionicom – V. Rožankovsky:

Slika 4. Povelja Hrvatskog obrtno-radničkog pjevačkog društva „Sloboda“

29 Vidi: V. Rožankowski i Drug : litografički zavod, knjigo i kamenotiskara, tvornica etiketa : 1898-1913. Rožankowski, V. i drug., litografički zavod (Zagreb). Zagreb : vlast. nakl., 1913. i V. Rožankowski i Drug : litografički zavod, knjigo i kamenotiskara, tvornica etiketa : 1898-1913. Elektroničko izd. izvornika objavljenog 1913. Rožankowski, V. i drug., litografički zavod (Zagreb). Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2008. [citirano: 2015-07-31]. Dostupno na: <http://kgzdz.arhivpro.hr/pop-silverlight.php?id=301003970>

30 Više o litografskim radionicama u Zagrebu u 19. st. vidi u Kašnar, Željka. Diplome zagrebačkih društava u 19. stoljeću : Muzej grada Zagreba, prosinac 1986 – siječanj 1987. : [katalog izložbe] / [katalog Željka Kašnar] ; [fotografije Jozo Vranić]. Zagreb : Muzej grada Zagreba, [1987?].

Ovo je ujedno rijedak slučaj da je jedno društvo (Hrvatsko obrtno-radničko pjevačko društvo „Sloboda“) imenovalo za svoga člana utemeljitelja drugog društva (Zanatlijsko i pomoćničko društvo za podporu bolesnika, nemoćnika, udova i siročadi).

Primjer navoda ilustratora:

Slika 5. Povelja Hrvatskog obrtničko pjevačkog društva „Jug“, ilustrator – V. Kirin

Hrvatsko obrtničko pjevačko društvo „Jug“ (Zagreb)

Ilustrator: Vladimir Kirin

Zagreb: Hrvatsko obrtničko pjevačko društvo „Jug“, 1929.

Tiskara: Lit. Z.T. Narodnih novina

[1] list: ilustr.; 63x45 cm

Ime ilustratora otisnuto dolje desno u ukrasnoj vitici.

God. izd. navedena prema nadnevku povelje; naziv litografa otisnut desno uz donji rub.

Povelja je ostakljena i uokvirena; sadrži vlastoručne potpise predsjednika i tajnika Društva.

Povelja je uokvirena zlatnom linijom i vitičastim ornamentom unutar kojeg su otisnuti simboli obrta i hrvatski grb. Dekoracija se proteže i kroz sredinu povelje te je u tom dijelu unutar ornamenta upisan i naziv pjevačkog društva – „Jug“. U sredini, pri vrhu povelje, nalazi se lira s rimski ispisanom godinom 1918. Također u sredini, uz donji rub, otisnut je pečat Hrvatskog obrtničkog pjevačkog društva „Jug“ u Zagrebu. Standardni dio teksta povelje je otisnut, dok su imena utemeljitelja pisana kaligrafski, crvenom bojom s crnim ukrasnim obrubom.

Stručni rad knjižničara u fondu

a) Istraživanje i proučavanje

Da bi knjižničar prikupio, uredio i stručno obradio građu koja je nastala djelovanjem zagrebačkih građanskih društava, mora istražiti i proučiti relevantne podatke. Kao rezultat tog rada izgrađuju se i dvije osnovne skupine bibliografskih baza značajnih za istraživanje zavičajne kulturne povijesti. To je bibliografska baza izvora o pojedinim društvima te bibliografska baza publikacija koje su nastale kao rezultat rada tih društava.

Prikupljanjem i stručnom obradom knjižničar također objedinjuje podatke o grafičkim predlošcima, grafičarima i ilustratorima te omogućuje njihovu dostupnost. Ta druga baza (A UNIMARC i B UNIMARC) izgrađuje se kroz knjižnični program, postupkom obrade građe, a dostupna je putem *online* knjižničnog kataloga, dok je prva baza (ili „baza“ – jer navedeni termin možemo koristiti uvjetno) zapravo skup popisa literature koju knjižničar prikuplja i evidentira tijekom svog rada o svim relevantnim elementima povelja (društvima, tiskarama i kamenotiskarama, odnosno litografskim radionicama, grafičarima, ilustratorima i drugim elementima za koje prosudi da su, prema određenim kriterijima, važni za zagrebačku kulturnu povijest). Ta druga, interna, baza ili bibliografska evidencija služi knjižničaru za to da ne mora u susretu s novom građom ponavljati istraživanje ispočetka (referentna je), a pomaže mu i da korisniku dade što kvalitetnije odgovore na zahtjeve za tematska pretraživanja.

b) Digitalizacija

Odabrane povelje okupljamo u posebnoj zbirci unutar portala Digitalizirana zagrebačka baština Knjižnica grada Zagreba. Tako primjenom suvremene

tehnologije i standarda za digitalizaciju olakšavamo dostupnost građe koja zbog fizičkih svojstava zahtijeva posebnu pohranu i rukovanje, omogućujemo uvid u pečate, simbole i logotipe pojedinih društava, tj. u karakterističnu tipiziranu ikonografiju, a poboljšavamo i dostupnost grafičkih predložaka.

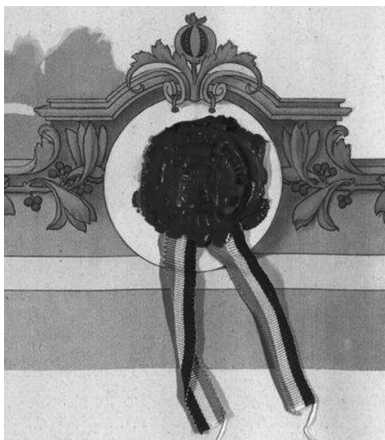
c) Obrada

Obradom, tj. izradom kataložnih zapisa za povelje zagrebačkih društava postizemo sljedeće ciljeve: olakšavamo dostupnost podataka o građi, objedinjujemo podatke o zagrebačkim društvima druge polovice 19. i prve polovice 20. stoljeća (naziv, vrsta, sjedište, kronologija, djelovanje), izrađujemo kvalitetnu normativnu bazu naziva društava te pretraživu i *online* dostupnu bazu podataka.

Zato ćemo nastojati opisati što i kako katalogiziramo.

Budući da se radi o neknjižnoj građi koju treba obraditi prema knjižničnim standardima za bibliografsku obradu i s kojom knjižnice u Hrvatskoj nemaju previše iskustva, postavlja se pitanje što zapravo katalogiziramo i kako. Elementi koje obvezno uzimamo u obzir pri unosu podataka za zapis jesu sljedeći:

- a) Ponovljivi elementi povelje: njih čini tiskana matrica, odnosno predložak i ilustracija, otisnuti tekst, kao i pečati. Na poveljama zatičemo nekoliko vrsta pečata: suhe žigove, tintne i voštane pečate.

Slika 6. Primjer ponovljivog elementa povelje – pečat Prvog hrvatskog pjevačkog društva „Radić“ u Zagrebu

Crveni voštani pečat sa svilenom hrvatskom trobojnicom sastavni je element svake povelje Prvog hrvatskog pjevačkog društva „Radić“ u Zagrebu.

- b) Neponovljivi (unikatni) elementi: njih predstavlja rukopis (vlastoručni potpisi, datum dodjeljivanja priznanja i drugi rukopisni dijelovi teksta) i kaligrafija (tekst koji se odnosi na prigodu dodjeljivanja povelje, na osobu kojoj se povelja uručuje i u koju svrhu).

Povelje zagrebačkih društava obrađuju se pojedinačno u programu Zaki koji koristi knjižnični standard UNIMARC.³¹ Po svojim karakteristikama one predstavljaju neknjižnu građu te se pri njihovoj obradi u Knjižnicama grada Zagreba u zbirci Zagrabiensia koristi prvenstveno Međunarodni standard bibliografskog opisa za neknjižnu građu (ISBD(NBM))³² i nacionalni Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga Eve Verone (dio 1. i 2.) uz određene prilagodbe i odstupanja.

Elementi bibliografskog opisa koji se koriste u obradi povelja jesu sljedeći:

Stvarni naslovi i podaci o odgovornosti (polje 200 UNIMARC-formata)

Kako je već prije naznačeno³³, forma takva tipa isprave u osnovi je ostala nepromijenjena do danas. Sama povelja sadrži tekst dostatan da pruži brojne informacije, ali sam tekst nije ni jezično ni tipografski strukturiran tako da bi se neki njegov dio mogao identificirati kao glavni stvarni naslov prema PPIAK-u³⁴. Stoga smo morali donijeti odluku koje ćemo elemente tekstnog dijela povelje tretirati kao naslov te kako ćemo ih eventualno preformulirati da bi poprimili formu koju će krajnji korisnik moći prepoznati kao naslov. Također je iznimno važno da taj naslov bude oblikovan tako da korisniku olakša pristup bitnim informacijama o građi.

31 UNIMARC : bibliografski format : [autorizirani prijevod International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA)]. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo ; Zadar : Sveučilište u Zadru, 2009.

32 ISBD(NBM): međunarodni standardni bibliografski opis neknjižne građe. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1993.

33 Str. 5 ovoga rada.

34 Verona, Eva. Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga. 2. dio: Kataložni opis. 2. izmijenjeno izd. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1986.

Grafički istaknut tekst povelje uglavnom predstavlja naziv društva koje dodjeljuje povelju te se preuzima kao glavni stvarni naslov.³⁵ U podnaslovu se u uglatoj zagradi navodi „povelja“ (dodano od strane katalogizatora). Glavni stvarni naslov po potrebi se proširuje u polju za dodatni naslov. Sadrži li povelja podatak o autoru likovnog rješenja, on se navodi u polju „Idući podaci o odgovornosti“, a unosimo ga i u polje 702 UNIMARC-formata za sekundarno autorstvo. U podnaslovu u uglatim zagradama navodimo riječ „povelja“ koju katalogizator dodaje radi boljeg objašnjenja vrste i prirode građe, a time i lakšeg pristupa.

Izdavanje, raspačavanje itd. (polje 210 UNIMARC-formata)

Budući da je iz teksta povelje vidljivo kako društvo djeluje u Zagrebu, kao i da je povelja dodijeljena u Zagrebu, Zagreb se navodi kao mjesto izdavanja/raspačavanja. Društvo koje izdaje povelju navodi se kao nakladnik, a godina izdavanja određuje se prema datumu uručivanja povelje, bez obzira na činjenicu da je sam predložak najčešće otisnut prije te godine. Ta je godina uglavnom upisana rukom, jer su predlošci predviđeni za korištenje kroz dulje razdoblje – ponekad se radi i o nekoliko desetljeća. Tiskara i/ili litografska radionica navodi se u potpolju proizvođača. Taj podatak rijetko je naveden na samoj jedinici građe. Kad ga ne zatičemo na građi, nastojimo ga istražiti i utvrditi putem literature, ako je ikako moguće.

Materijalni opis

Kod materijalnog opisa (polje 215 UNIMARC-formata) navodi se opseg građe (u ovom slučaju jedan list), podatak o postojanju ilustracije te dimenzija povelje.

Detaljniji podaci o materijalnim svojstvima građe, kao što je npr. grafička tehnika kojom je izrađen predložak povelje, unose se kroz kodirane podatke.

Napomene

U Općim napomenama (polje 300 UNIMARC-formata) navode se podaci o ilustratoru i/ili litografu ako su naznačeni na povelji te o godini izdavanja, dok se u napomeni o opisivanom primjerku (polje 316 UNIMARC-formata) navodi je li povelja ostakljena i uokvirena te podaci o ustrojstvu društva

35 Isto, str. 43

(predsjednik, tajnik, član...). U napomenama o sadržaju (polje 330 UNIMARC-formata) opisuju se grafičko oblikovanje predloška i rukom pisani elementi te se navodi puni tekst povelje.

Podaci za povezivanje

Postoji li digitalizirana reprodukcija povelje, preko podataka za povezivanje (polje 456 UNIMARC-formata) zapis elektroničkog izdanja povezuje se sa zapisom izvornika.

Odgovornosti

Budući da je Zagrabiensia knjižnična zbirka, glavni kriterij za uvrštavanje određenih povelja u njezin fond jest tekstni dio. Za tekst na povelji odgovorno je građansko društvo koje je na povelji i eksplicitno navedeno, kao što smo opisali i prikazali slikama izabranih i reprezentativnih jedinica građe. Građansko je društvo i naručitelj povelje, odgovorno je za njezino dodjeljivanje i uručivanje. Upravo zato odlučili smo kao primarnog autora (korporativnu odrednicu) tretirati građansko društvo. Iz tog razloga u bloku podataka o odgovornosti naziv društva navodi se kao korporativni autor – primarna odgovornost (polje 710 UNIMARC-formata).³⁶

Litografa ili ilustratora tretiramo kao sekundarnog autora jer je grafički dio povelje doduše važan, ali je za knjižničnu zavičajnu zbirku ipak u drugom planu u odnosu na tekstni sadržaj. Dakle ako se na povelji nalazi podatak o autoru grafičkog rješenja, njegovo se ime navodi u polju za sekundarnu odgovornost (polje 702 UNIMARC-formata).³⁷

Navedeni elementi bibliografskog opisa prikazani su na primjeru obrade povelje Društva čovječnosti:

36 Isto, str. 35.

37 Isto, Čl.26/6, str. 60.

Der Humanitäts-Verein in Agram ... : [povelja] ; [ilustrator] F. Kollař

Autor	Društvo čovječnosti (Zagreb) 🔍
Ostali autori	Kollař, Franz [ilustrator] 🔍
Nakladnik	Zagreb : Agramer Humanitäts Verein, 1858
Tiskara	: Steindr. v H. Engel. Wien.
Materijalni opis	[1] list ; 44x50 cm
Kratki sadržaj	Povelja Društva čovječnosti (Der Humanitäts-Verein) in Agram od 1. siječnja 1858. godine, kojom se Sidonija Mallin imenuje počasnom članicom (članom-utemeljiteljom) toga društva. Diploma je pisana na njemačkom jeziku, vrlo je bogato grafički opremljena. u podlozi je otkinuta litografija s dijelovima veduta grada Zagreba i figurama osoba u nevolji te likom anđela koji bdije nad njima. U gornjem lijevom uglu otkinut je hrvatski grb, u gornjem desnom uglu grb grada Zagreba, a u sredini donjeg dijela okvira grb Društva čovječnosti. Na standardni otkinuti tekst povelje nadovezuje se rukopis s detaljnijim podacima. Tekst povelje: Der Humanitäts-Verein in Agram macht es sich zu einem besonderen Vergnügen, die Wohlgeborene Frau Sidonie v. Mallin als seine Gründerin anzunehmen und verspricht sich von der kundgegeben Theilnahme die geneigte Mitwirkung zur Erreichung der statutenmäßigen wohlthätigen Zwecken des Vereines. Napomena U donjem desnom uglu potpis: F. Kollař. God. izd. navedena prema nadnevu povelje; naziv litografa otkinut dolje desno. Povelja je ostakljena i uokvirena; sadrži vlastoručne potpise predsjednika, tajnika i blagajnika Društva, te njegova glavnog ravnateja Jacquesa Epsteina.
Reproducirano kao	Der Humanitäts-Verein in Agram ... / [ilustrator] F. Kollař. Elektroničko izd. izvornika izdanog 1858. Zagreb, 2013. [Elektronička građa]

Slika 7. Kataložni zapis izvornika – OPAC

```

00000ikm0(2200000.1450)
001 34600340
100 # # a 20120229d1858 mma0hva01010101ba
101 0 # c ger
116 # # a lila - - - - -z:
200 1 # a Der Humanitäts-Verein in Agram ...
    e [povelja]
    g [ilustrator] F. Kollař
210 # # a Zagreb
    c Agramer Humanitäts Verein
    d 1858
    g Steindr. v H. Engel. Wien.
215 # # a [1] list
    d 44x50 cm
300 # # a U donjem desnom uglu potpis: F. Kollař
    a God. izd. navedena prema nadnevu povelje; naziv litografa otkinut dolje desno
316 # # a Povelja je ostakljena i uokvirena; sadrži vlastoručne potpise predsjednika, tajnika i blagajnika Društva,
    te njegova glavnog ravnateja Jacquesa Epsteina.
    Povelja Društva čovječnosti (Der Humanitäts-Verein) in Agram od 1. siječnja 1858. godine, kojom se Sidonija
    Mallin imenuje počasnom članicom (članom-utemeljiteljom) toga društva. Diploma je pisana na njemačkom
    jeziku, vrlo je bogato grafički opremljena: u podlozi je otkinuta litografija s dijelovima veduta grada Zagreba i
330 # # a figurama osoba u nevolji te likom anđela koji bdije nad njima. U gornjem lijevom uglu otkinut je hrvatski grb, u
    gornjem desnom uglu grb grada Zagreba, a u sredini donjeg dijela okvira grb Društva čovječnosti. Na standardni
    otkinuti tekst povelje nadovezuje se rukopis s detaljnijim podacima
    Tekst povelje: Der Humanitäts-Verein in Agram macht es sich zu einem besonderen Vergnügen, die
    Wohlgeborene Frau Sidonie v. Mallin als seine Gründerin anzunehmen und verspricht sich von der kundgegeben
    Theilnahme die geneigte Mitwirkung zur Erreichung der statutenmäßigen wohlthätigen Zwecken des Vereines.
456 # 1 1 00111016894 (Der Humanitäts-Verein in Agram ... / [ilustrator] F. Kollař. Elektroničko izd. izvornika izdanog 1858.
    [Elektronička građa])
532 1 1 a Humanitäts-Verein in Agram. Der
540 1 # a Povelja Društva čovječnosti
702 # 1 3 00111006901 (Kollař, Franz)
    4 440
710 0 1 3 00138002242 (Društvo čovječnosti (Zagreb))
999 # # 9 23

```

Slika 8. UNIMARC

Izrada usvojenih nadziranih pristupnica za imena korporativnih tijela

Za izdavanje povelja koje se nalaze u zbirci Zagradiensia odgovorne su raznovrsne građanske udruge te amaterska kulturna društva koja su djelovala u okviru pojedinih udruga u Zagrebu – korporativna tijela. Kako bi se omogućio kvalitetan pregled različitih naziva nekog korporativnog tijela (u našem slučaju to su građanska društva u Zagrebu), bilo da se radi o različiti-

tim oblicima naziva koje je ono koristilo u istom vremenu ili o kronološki sukcesivnim nazivima, iznimno je važna izrada bogate normativne baze tih naziva, tj. poželjno je izraditi oblike nadziranih pristupnica za neusvojeni oblik imena, naziva (drugi oblik imena) i/ili unakrsnih pristupnica (drugi naziv u određenom vremenu). Bez obzira na padež u kojem se naziv društva na povelji može nalaziti, u korporativnoj odrednici naziv korporativnog tijela navodi se u nominativu.

Slijedi nekoliko propisa Pravilnika i priručnika za izradbu abecednih kataloga (Dio 1 : Odrednice i redalice) koji se najčešće primjenjuju za izradu kataložnih jedinica.³⁸

Pravopis u jedinstvenoj odrednici (član 138/1)

Kako su povelje koje se nalaze u zavičajnoj zbirci Zagrabiansia dodjeljivane u drugoj polovici 19. i početkom 20. stoljeća, naziv pojedinog društva često je pisan starim pravopisom. U nadziranoj usvojenoj pristupnici navodi se naziv pisan suvremenim pravopisom, dok se za onaj pisan starim izrađuje nadzirana pristupnica za neusvojeni oblik imena, naziva. Npr.

Društvo čovječnosti – usvojena pristupnica

Društvo čovječnosti – neusvojeni oblik imena

Naziv sjedišta kao dopuna u korporativnoj odrednici (član 139)

Nalazi li se na povelji u nazivu društva i naziv sjedišta (u ovom slučaju Zagreb), ono se ne smatra sastavnim dijelom naziva korporativnog tijela te se u usvojenoj pristupnici i u odrednicama neusvojenih oblika imena dodaje u okruglim zagradaama. Npr.

Društvo čovječnosti u Zagrebu – izvorni naziv

Društvo čovječnosti (Zagreb) – usvojena pristupnica

Prevedeni korporativni nazivi (član 149/2)

Izda li društvo povelju na stranom jeziku te na tom jeziku napiše i svoj naziv, za usvojenu pristupnicu uzima se izvorni naziv, na jeziku kojim se to korporativno tijelo redovno služi, dok se za prevedeni oblik izrađuje nadzirana pristupnica za neusvojeni oblik imena. Npr.

³⁸ Verona, Eva. Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga. 1. dio: Odrednice i redalice. 2. izmijenjeno izd. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1986., str 213-299

Društvo čovječnosti – usvojena pristupnica
 Humanitätsverein – neusvojeni oblik imena

Primjer usvojene pristupnice i neusvojenih oblika imena prikazan je na slikama 9, 10 i 11.

NORMATIVNI ZAPIS – Zaki

Uređivanje (Ctrl+1) Kontrola (Ctrl+2) Pregledavanje (Ctrl+3) Prevezivanje (Ctrl+4)			
Odrednica:		Vrsta oznake Naziv korporativnog tijela	
Ident	Odrednica	Vrsta sloga	Vrsta
▶ 38002242	Društvo čovječnosti (Zagreb)	x	Naziv korporativnog tijela

Slika 9.

Odrednica:		Vrsta oznake 0. Sve predmetne oznake	
Ident	Odrednica	Vrsta sloga	Vrsta
38002243	Društvo čovječnosti (Zagreb) - povijest - 1846/1946.	x	Naziv korporativnog tijela
38002242	Društvo čovječnosti (Zagreb)	x	Naziv korporativnog tijela
346000043	Der Humanitaets-Verein (Agram)	y	Naziv korporativnog tijela
▶ 11006898	Agramer Humanitäts Verein	y	Naziv korporativnog tijela
11003979	Agramer Humanitäts-Verein	y	Naziv korporativnog tijela
4016073	Društvo čovječnosti (Zagreb)	y	Naziv korporativnog tijela
11006895	Humanitaets-Verein (Agram)	y	Naziv korporativnog tijela
11003980	Humanitätsverein	y	Naziv korporativnog tijela
4016776	Zagrebačko društvo čovječnosti	y	Naziv korporativnog tijela

Slika 10. Normativna baza – Zaki

Ident	Odrednice opće uputnice
▶ 4016073	Društvo čovječnosti (Zagreb)
4016776	Zagrebačko društvo čovječnosti
11003979	Agramer Humanitäts-Verein
11003980	Humanitätsverein

Slika 11. Nadzirane pristupnice za neusvojeni oblik imena, naziva

Korisniku je dakle omogućeno pretraživanje svih oblika imena društva:

Pregledni zapis	
Društvo čovječnosti (Zagreb)	
Napomena	Dobrotvorno i kulturno društvo, osnovano 1846. god. pri Židovskoj općini na inicijativu Jacquesa (Jakova) Epsteina, prestalo je djelovati 1946. god.
Bibliografske jedinice autora	
Bibliografske jedinice o autoru	
Neusvojeni oblik imena	Društvo čovječnosti (Zagreb)
	Zagrebačko društvo čovječnosti
	Der Humanitaets-Verein (Agram)
	Agramer Humanitäts-Verein
	Humanitätsverein
	Humanitaets-Verein (Agram)
	Agramer Humanitäts Verein
Izvori podataka	NSK kat.
	Prvo zagrebačko dobrotvorno društvo Društvo čovječnosti 1846-1946 / Mila Kolar - Dimitrijević. Zagreb, 1998.
	http://www.rsp.hr/ojs2/index.php/rsp/article/viewFile/83/93 (2012-04-12).

Slika 12. Normativna baza (korporativna nadzirana pristupnica) – OPAC

Promjena naziva korporativnog tijela (član 150)

Tijekom svog postojanja, društvo je zbog raznih promjena u organizaciji ili području djelovanja moglo promijeniti svoj naziv, kao što je to bio slučaj s Prvim hrvatskim građevnim i obrtničkim društvom za podupiranje bolesnih i nemoćnih članova (slika 13). Za svaku takvu promjenu izrađuje se posebna usvojena pristupnica kao da se radi o novom korporativnom tijelu. Sve usvojene pristupnice različitih naziva korporativnog tijela povezuju se unakrsno. Kod neznatnih promjena u nazivu dovoljno je izraditi nadziranu pristupnicu za neusvojeni oblik imena.

Prvo hrvatsko društvo zidarskih, klesarskih, tesarskih i pokrivačkih obrtnika³⁹, 1881. – 1907. – unakrsna pristupnica

Prvo zagrebačko društvo građevnog obrta za podupiranje bolesnih članova, 1907. – 1920. – unakrsna pristupnica

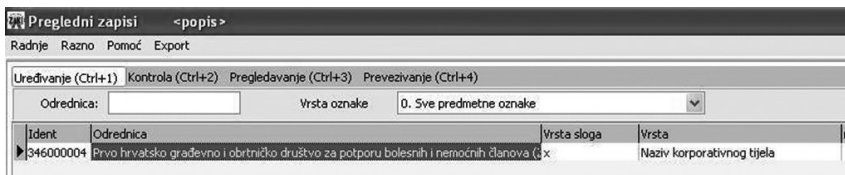
Prvo hrvatsko građevno i obrtničko društvo za podupiranje bolesnih i nemoćnih članova, 1920. – 1950. – usvojena pristupnica

³⁹ Prvo hrvatsko građevno i obrtničko društvo za podupiranje bolesnih i nemoćnih članova. // Vodič kroz fondove i zbirke Državnog arhiva u Zagrebu. [citirano: 2015-02-28] Dostupno na: <http://www.daz.hr/vodic/i-drustva-udruge-udruzenja/i2-dobrotvorna/478-hr-dazg-763-prvo-hrvatsko-graevno-i-obrtniko-drutvo-za-podupiranje-bolesnih-i-nemonih-lanova>

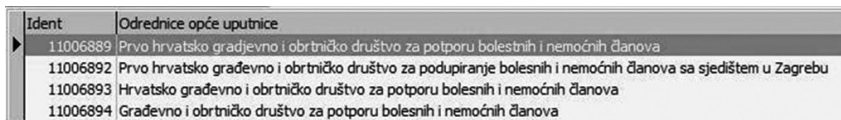

Slika 13. Povelja Prvog hrvatskog građevnog i obrtničkog društva za podupiranje bolesnih i nemoćnih članova

Na slikama 14, 15 i 16 prikazan je primjer izrađenih nadziranih pristupnica za neusvojeni oblik imena i unakrsnih pristupnica.

Slika 14. Normativna baza – Zaki

Slika 15. Nadzirane pristupnice za neusvojeni oblik imena

Ident	Unakrsne uputnice	Vrsta oz.	Veza
767000052	Prvo hrvatsko društvo zidarskih, klesarskih, tesarskih	10	raniji naziv
767000051	Prvo zagrebačko društvo građevnog obrta za podupir	10	raniji naziv

Slika 16. Unakrsne pristupnice

Prikazana izrada odrednica općih uputnica i unakrsnih uputnica omogućit će korisniku kvalitetnije i lakše pretraživanje.

Pregledni zapis

Prvo hrvatsko građevno i obrtničko društvo za potporu bolesnih i nemoćnih članova (Zagreb)

Napomena

Socijalna strukovna udruga, pod nazivom Prvo hrvatsko građevno i obrtničko društvo za potporu bolesnih i nemoćnih članova djeluje od 1920 do 1950 kada prestaje s radom. Osnovana je 1881 godine pod nazivom Prvo hrvatsko društvo zidarskih, klesarskih, tesarskih i pokrivačkih obrtnika i taj naziv zadržava do 1907 godine. Od 1907 do 1920 mijenja naziv u Prvo zagrebačko društvo građevnog obrta za podupiranje bolesnih članova.

Za djela nastala prije 1920 godine vidi i: Prvo zagrebačko društvo građevnog obrta za podupiranje bolesnih članova (Zagreb).

Bibliografske jedinice autora

Neusvojeni oblik imena	Prvo hrvatsko građevno i obrtničko društvo za potporu bolesnih i nemoćnih članova
	Prvo hrvatsko građevno i obrtničko društvo za podupiranje bolesnih i nemoćnih članova sa sjedištem u Zagrebu
	Hrvatsko građevno i obrtničko društvo za potporu bolesnih i nemoćnih članova
	Građevno i obrtničko društvo za potporu bolesnih i nemoćnih članova
Izvori podataka	Povelja Prvog hrvatskog građevnog i obrtničkog društva za potporu bolesnih i nemoćnih članova utemeljnom članu Stjepanu Horvatiću. Zagreb, 1924.
	http://www.daz.hr/vodic/i-drustva-udruge-udruzenja/i2-dobrot-vorna/478-hr-dazg-763 (2013-07-22).

Slika 17. Korporativna nadzirana pristupnica – OPAC

Zaključak

Kao što smo pokazali, prikupljanje neknjižne tiskane građe u knjižničnoj zavičajnoj zbirci obogaćuje njezin fond i doprinosi razvijanju svijesti o kulturnoj povijesti grada. U tom smislu, zbirka povelja zagrebačkih građanskih društava vrijedna je dopuna temeljnom knjižnom fondu Zagrabiensie.

Jedan od osnovnih ciljeva stručne obrade jest izrada kvalitetnih mrežno dostupnih i pretraživih baza podataka.

U tom smislu, bilo bi poželjno uspostaviti i održavati suradnju zagrebačkih baštinskih ustanova jer se samo tako može dobiti cjelovita predodžba pokretne kulturne baštine grada Zagreba.

Literatura

ISBD(NBM): međunarodni standardni bibliografski opis neknjižne građe. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1993.

Izješće gradskoga poglavarstva o sveopćoj upravi slobodnoga i kralj. glavnoga grada Zagreba : Zagreb godine 1907. U Zagrebu : Knjigotiskara i litografija C. Albrechta (Maravić i Dečak), 1908., str. 17-18.

Izješće Gradskoga poglavarstva o sveopćoj upravi slobodnoga i kralj. Glavnoga grada Zagreba : Zagreb godine 1912. Zagreb Dionička tiskara u Zagrebu, 1913. Str. 108.

Kašnar, Željka. Diplome zagrebačkih društava u 19. stoljeću : Muzej grada Zagreba, prosinac 1986 – siječanj 1987. : [katalog izložbe] / [katalog Željka Kašnar] ; [fotografije Jozo Vranić]. Zagreb : Muzej grada Zagreba, [1987?]. Str. [3-11] (Željka Kašnar je djevojačko prezime Željke Kolveshi.)

Klaić, Vjekoslav. Knjižarstvo u Hrvata. Zagreb : Tisak i naklada knjižare St. Kugli, 1922. Str. 41.

Kolar-Dimitrijević, Mira. Prvo zagrebačko dobrotvorno društvo Društvo čovječnosti : 1846-1946. Zagreb : Židovska općina : Kulturno društvo "Miroslav Šalom Freiberger", 1998.

Maruševski, Olga. Društvo umjetnosti : 1868. – 1879. – 1941. : iz zapisaka Hrvatskog društva likovnih umjetnika. Zagreb : Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske, 2004.

Oštrić, Vladimir. Tipografi u Gajevoj tiskari i njihova aktivnost od 1838. do 1872. // Kaj : časopis za kulturu i prosvjetu, Zagreb, 5, 10(1972), 33-55.

Pelc, Milan. Povijest umjetnosti u Hrvatskoj. Zagreb : Naklada Ljevak, 2012. Str. 482.

Pelc, Milan. Slike za široku potrošnju: hrvatska grafika druge polovine 19. stoljeća // Historicism u Hrvatskoj : <katalog izložbe> : Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb, 17. 2. – 28. 5. 2000. / urednik Vladimir Maleković. Zagreb : Muzej za umjetnost i obrt, 2000., Str. 328-336.

Petek, Dubravka; Ljiljana Sabljak. Zagrabienisia – kulturno-povijesni portret metro-pole // Savjetovanje za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj (7 ; 2009 ; Šibenik).

Stilinović, Milica. Knjižnica Muzeja grada Zagreba. // Iz starog i novog Zagreba / [urednici Franjo Buntak... et al.] Zagreb : Muzej grada Zagreba, 1957. Str. 69.

Szabo, Đuro. Knjiga o starom Zagrebu. Zagreb : Muzej grada Zagreba, 1930. Nakladnički niz Edicije Muzeja grada Zagreba ; 6 P. o.: "Narodna starina". Str. 285.

Szabo, Gjuro. Stari Zagreb. Zagreb : Spektar <etc.>, 1971. Str. 110.

UNIMARC : bibliografski format : [autorizirani prijevod International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA)]. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo ; Zadar : Sveučilište u Zadru, 2009.

V. Rožankowski i Drug : litografički zavod, knjigo i kamenotiskara, tvornica etiketa : 1898-1913. Rožankowski, V. i drug., litografički zavod (Zagreb). Zagreb : vlast. nakl., 1913.

Verona, Eva. Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga. 1. dio: Odrednice i redalice. 2. izmijenjeno izd. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1986.

Vuković-Mottl, Srna. Zavičajna zbirka. // Upute za poslovanje narodnih knjižnica / uredila Aleksandra Malnar ; <autorice priloga Nada Gomerčić ... et al.> . Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 1996. Str. 113.

Zapisnici skupština zastupstva slobodnoga i kralj. Glavnoga grada Zagreba držanih u godini 1907. Zagreb : Tiskarski i litografski zavod C. Albrechta (Maravić i Dečak), 1907. Str. 47.

Izvori na internetu:

Prvo hrvatsko građevno i obrtničko društvo za podupiranje bolesnih i nemoćnih članova. // Vodič kroz fondove i zbirke Državnog arhiva u Zagrebu. [citirano: 2015-02-28] Dostupno na: <http://www.daz.hr/vodic/i-drustva-udruga-udruzenja/i2-dobrotvorna/478-hr-dazg-763-prvo-hrvatsko-graevno-i-obrtniko-drutvo-za-podupiranje-bolesnih-i-nemonih-lanova->

Diploma. // Hrvatska enciklopedija. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. [citirano: 2015-03-10]. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=15325>

Građanska društva. Muzej grada Zagreba. [citirano: 2015-06-19] Dostupno na: <http://www.mgz.hr/hr/postav/drustva/>

Gründerzeit. // Wikipedia. [citirano: 2015-02-19] Dostupno na: <http://de.wikipedia.org/w/index.php?title=Gr%C3%BCnderzeit&oldid=139602696>

Isprava. // Hrvatska enciklopedija. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. [citirano: 2015-03-09]. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=27963>

Život i društvima. // Muzej grada Zagreba. [citirano: 2015-06-19] Dostupno na: <http://www.mgz.hr/hr/postav/zivot-u-drustvima/> [citirano: 2015-02-19]; popratni tekst Željke Kolveshi